

Bo'riyeva Saodat Alisherovna
Qarshi shahar 41-umumiy o'rta ta'lim ona tili va adabiyot fani
o'qituvchisi
O'zbekiston Respublikasi

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIM SOHASIDA IJTIMOIIY E'TIBORNI AHAMIYATI

Annotatsiya: maqolada respublikamizda maktabgacha va maktab ta'lim sohasida ijtimoiy e'tibor haqida gap borgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, maktabgacha ta'lim, ta'lim sifati, pedagogika, ijtimoiy e'tibor.

Boriyeva Saodat Alisherovna
Karshi city 41st general secondary education teacher of native language
and literature
Republic of Uzbekistan

THE IMPORTANCE OF SOCIAL ATTENTION IN THE FIELD OF PRESCHOOL AND SCHOOL EDUCATION

Abstract: the article talks about social attention in the field of preschool and school education in our republic.

Key words: education, preschool education, quality of education, pedagogy, social attention.

So`nggi yillarda ta`lim sohasiga, xususan, uning ajralmas qismi hisoblangan o`qituvchilarga bo`lgan e`tibor, shubhasiz, ancha o`zgardi. Shuning uchun ham bugungi kunda bu kasbni egallashni xohlovchi yoshlar soni kundan-kunga oshib

bormoqda. Maqolamiz uchun tanlangan mavzuning dolzarbligi, muhimligi va ahamiyati shu jarayon bilan bevosita bogʻliq. Xorijda taʼlim sohasiga va oʻqituvchilarga berilayotgan eʼtibor bilan oʻzimizdagi imkoniyatlarni solishtirgan holda shuni aytishimiz mumkinki, bizning taʼlim tizimimiz koʻzlangan maqsadlarga erishish uchun hali ancha qadamlar bosishi kerak. Bu yoʻlda oʻqituvchi-pedagoglarga boʻlgan hurmat va ularning jamiyatdagi oʻrnining yanada yaxshilanishi juda muhim omil hisoblanadi. Fikrlashimizcha, mazkur tamoyil taʼlim tizimimiz rivojlanishining ustuvor yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi

Biz yoritmoqchi boʻlgan mavzu oʻqituvchilarimizning yutuqlari, dars jarayonlarini tashkil etishdagi oʻziga xosligi bilan birga, mustaqil fikrlashga asoslangan taʼlim dasturi dolzarbligi hamda innovasion taʼlimda qoʻllaniladigan metodlar va pedagogik texnologiyalarni toʻlaqonli ochib berishga qaratilgan.

Haqiqatan ham shunday dars boʻladi. Bir soʻz bilan aytganda, shunchaki "respect".

Mustaqil fikrlashga asoslangan taʼlim. Xabaringiz bor, faqatgina yodlash sistemasi bilan oʻtkaziladigan dars va mavzudan foyda – minimal. Aynan shuning uchun ham mustaqil fikrlashga asoslangan taʼlim dasturi har bir universitetning muhim omili boʻlib xizmat qilishi kerak. Bu borada biz, tabiiyki, mana shu dasturni toʻliq tushuna oladigan va amalda qoʻllashni biladigan zamonaviy pedagoglarga muhtojmiz.

Fikrlashga asoslangan taʼlim dasturi bizga nima beradi?

Bu taʼlimning maqsadi – yodlatishdan tashqari, talabaning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish hisoblanadi. “Soʻz isboti bilan” – deganlaridek, eʼtiboringizga Gustav Lebonning – “Omnia psixologiyasi” asaridan quyidagi parchani keltiramiz:

“Darslarni, grammatikani yod olish, takrorlash va taqlid qilish sanʼatini egallash – taʼlimning eng tuturiqsiz koʻrinishidir. Bu tizim eʼtiqodning bir

ko`rinishiga o`xshaydi, unda o`qituvchi doim haq hisoblanadi, natijada esa o`quvchilardan zaif va irodasiz shaxslar etishib chiqadi. Bunday ta`lim tizimi foydasiz, boshlang`ich maktabdagi o`quvchi foydali bilimlar olish, o`rganish o`rniga turli fanlardagi ma`lumotlarni yodlash bilan band bo`ladi. Biroq bu tizimning bundan ham ko`proq zararli jihatlari mavjud. Bu tizimda ulg`aygan kishi o`z yurtiga nisbatan nafrat bilan qaraydi va bu yurtdan qochib ketishga bo`lgan xohishi juda kuchli bo`ladi.”

Innovasion ta`limda qo`llaniladigan metodlar va pedagogik texnologiyalar. Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti sharoitida nostandart fikrlaydigan ijodkorlarga ehtiyoj ortib bormoqda. Hozirgi vaqtda fan sohasida bilim, ko`nikma va malakalarni shakllantirishga yo`naltirilgan mutaxassislarni an`anaviy tayyorlash zamonaviy talablardan ortda qolmoqda. Zamonaviy ta`limning asosi o`quv fanlari emas, balki o`quvchilarning fikrlashi va faolligi bo`lishi kerak. Har qanday oliy o`quv yurtining vazifasi nafaqat yuqori malakali mutaxassislarni bitirishi, balki talabalarni tubdan yangi texnologiyalarni ishlab chiqishga, ularni ishlab chiqarish muhitining real sharoitlariga moslashtirishga qo`shishdir. Shu bilan birga, o`quv jarayonida talabalarning quyidagi qobiliyatlarini rivojlantirish muhim: ijodiy faollik, ijodiy fikrlash, baholash, rasionalizasiya qilish va bozorning o`zgaruvchan ehtiyojlariga tez moslashish qobiliyati. Bunday ko`nikmalarni egallash ko`p jihatdan bo`lajak mutaxassislarni tayyorlash mazmuni va uslubiga bog`liq.

Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda talabalarni o`qitishning innovasion yondashuvlari tizimli bo`lishi va bo`lajak mutaxassislarni tayyorlashda o`qitish va tarbiyaviy ishlarning barcha jabhalarini qamrab olishiga alohida e`tibor qaratiladi. Shuningdek, ta`lim mazmuni, o`qituvchilarning kasbiy va pedagogik tayyorgarligi, yangi texnologiyalar va o`qitish usullarini ishlab chiqish bo`yicha nazariy va amaliy yondashuvlarni qayta ko`rib chiqish zarur. Bu masalalarni J. Martin, L. Svenson, I. Lerner, M. Skatkin, V. Bepalko, V. Slastenin, O. Pexota, S. Sysoeva va boshqalar kabi mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar faol o`rganishadi.

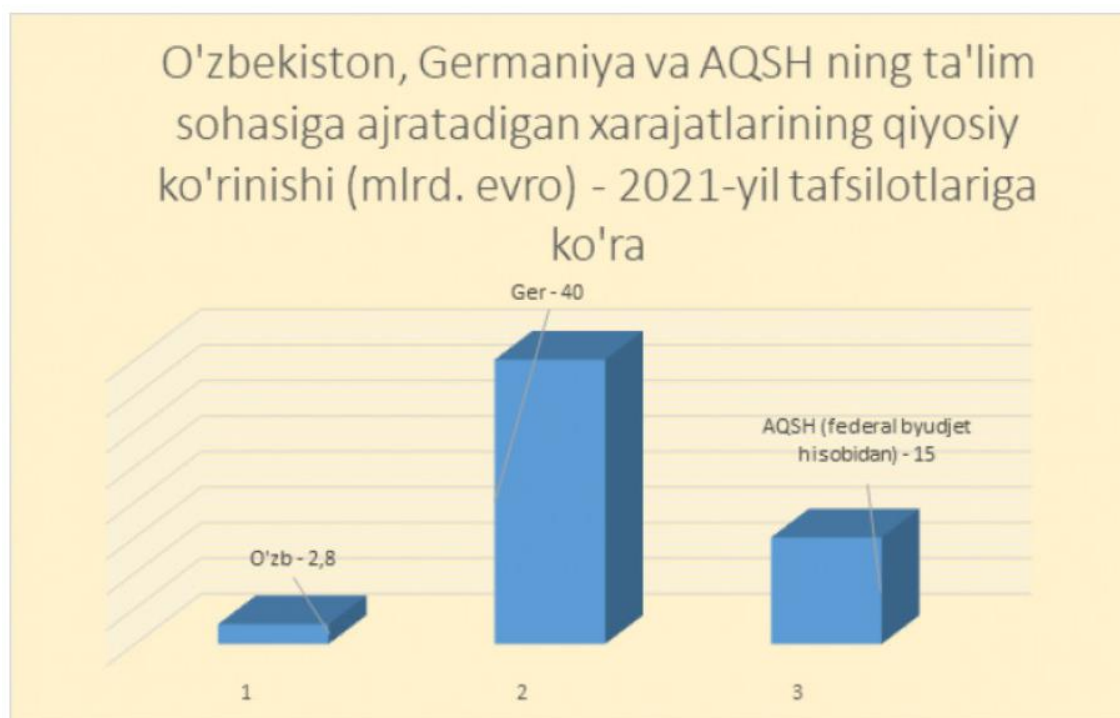
Ammo, o`quvchilar uchun innovasion o`qitish usullarining xususiyatlari va o`ziga xos xususiyatlarini ko`rib chiqish, shuningdek, ta`limning har xil innovasion shakllaridan foydalanishning afzalliklari va istiqbollarini aniqlash maqsadga muvofiqdir. O`quv jarayonida qo`llaniladigan innovasion ta`lim texnologiyalarining asosi o`quvchilarning individual, shaxsiy xususiyatlarini hisobga olgan holda, ijtimoiy buyurtma, bo`lajak mutaxassislarning kasbiy manfaatlari bo`lishi kerak. Shuning uchun oliy ta`limda mutaxassislar tayyorlashda innovasion shakl va usullardan foydalanish ta`lim va o`qitishning maqsad va vazifalarini pragmatik tushunish bilan birlashtirilishi kerak.

Zamonaviy psixologik va pedagogik adabiyotlarda ta`kidlanishicha, innovasion uslublar o`quv jarayonini rivojlantirish va takomillashtirishga, zamonaviy jamiyatning turli sohalarida professional faoliyat uchun mutaxassislar tayyorlashga qaratilgan ko`plab o`qitish texnologiyalarida o`z aksini topgan. Ular talabalar o`rtasida kasbiy bilim, ko`nikma va malakalarni shakllantirish va mustahkamlash uchun sharoit yaratadi, bo`lajak mutaxassisning kasbiy fazilatlarini rivojlantirishga hissa qo`shadi. O`qitish jarayonida o`qituvchilar tomonidan innovasion usullardan foydalanish turli fanlarni o`qitishda stereotiplarni bartaraf etishga, kasbiy vaziyatlarga yangicha yondashuvlarni ishlab chiqishga, o`quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Ta`limga e`tibor – kelajak poydevori.

Ta`limga sarflanadigan xarajatlar ijtimoiy taraqqiyotning asosiy ko`rsatkichlaridan biri hisoblanadi, chunki ular davlat va jamiyat tomonidan fuqarolar ta`limiga qaratilayotgan e`tibor darajasini aks ettiradi. Ta`limga investisiyalar nafaqat mamlakatning inson kapitalini yuksaltirish va iqtisodiy rivojlanish istiqbollarini yaxshilashning muhim usuli hisoblanadi, balki ular ham o`ziga xos qiymatga ega, chunki ta`lim odamlarning dunyoqarashini kengaytiradi, o`z-o`zini anglash imkoniyatini beradi va o`z materiallarini yaratishga hissa qo`shadi, farovonlik va sog`lom turmush tarziga bevosita bog`liq. Shu bilan birga,

bu ko`rsatkich ma`lum bir davlat ichidagi har xil ijtimoiy guruhlar o`rtasida ta`limga sarflanadigan xarajatlar qanday teng yoki notekis taqsimlanganligini, ta`limga davlat va xususiy xarajatlar nisbati va bu xarajatlar tarkibi, shuningdek, ular bilan bog`liqligini hisobga olmaydi. Omillar. Shuni ham unutmaslik kerakki, bir qator rivojlanmagan mamlakatlarning nisbatan yuqori lavozimlari, qoida tariqasida, ushbu davlatlarning xalqaro institutlari va xayriya tashkilotlari tomonidan moliyalashtiriladigan ommaviy savodsizlikni yo`q qilish dasturlari bilan bog`liq. Shuning uchun bu reytingni Birlashgan Millatlar Tashkilotining Taraqqiyot dasturining ta`lim darajasi bo`yicha dunyo mamlakatlari reytingi bilan birgalikda tahlil qilish tavsiya etiladi. Faktlarga qaytsak, quyida bir nechta xorij mamlakatlari hamda bizning ta`lim tizimimizdagi vaziyatni solishtirib, bir nechta hayratlanarli xulosalarni olishimiz mumkin:

1-rasm. O`zbekiston, Germaniya va AQSh mamlakatlarining ta`limga ajratadigan bir yillik xarajatlari (2021-yil)

“O`qituvchi abadiyatga ta`sir ko`rsata oladi, uning ta`siri qaerda tugashini hech qachon bilib bo`lmaydi.” - Genri Adams.

Darhaqiqat, avlodan-avlodga o`tib kelayotgan milliy qadriyatlarimiz hamda mentalitetimiz negizida, shubhasiz, o`qituvchiga bo`lgan hurmat va e`tibor mujassam.

Yuqoridagi keltirilgan barcha ilmiy ma`lumotlar va shaxsiy izlanishlarimiz xulosasi sifatida shuni aytishimiz mumkinki, talaba va o`qituvchi o`rtasidagi to`g`ri o`quv dasturini yo`lga qo`ygan va o`zaro hurmatni shakllantirgan ta`lim tizimigina ko`zlangan progressga erisha oladi.

O`qituvchiga ko`rsatiladigan hurmat juda ham ko`p omillar ta`sirida shakllanadi. Ulardan eng birinchisi – hukumat tomonidan beriladigan e`tibor hisoblanadi. Agarda o`qituvchilarga etarlicha sharoit yaratilib berilsa, jamiyatdagi o`rni mustahkamlansa, haqiqatdan ham boshqa barcha kasblarning otasi sifatida qaralishi ta`minlab berilsa, shubhasiz, bu o`z natijasini beradi. Shunday sharoitlarda tarbiyalanib chiqqan har bir avlod o`zidan keyingi avlodga ham shu an`anani meros qilib qoldiradi.

Yuqoridagi ayrimlarinigina sanaganimiz boshi bor-u oxiri ko`rinmay qolgan muammolarni bartaraf etish uchun birinchi qadam sifatida O`zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta`lim vazirligi tashkil etildi. Maktabgacha ta`lim tizimini isloh qilishdagi mavjud muammolarni bartaraf etish maqsadida qabul qilingan Prezident qarorida keng ko`lamli tadbirlarni amalga oshirish ko`zda tutildi. Maktabgacha ta`lim tizimini rivojlantirishga qaratilgan yagona davlat siyosatini amalga oshirish, tizimni tarkibiy jihatdan tubdan isloh qilish, boshqaruv tuzilmasini tashkil etish choralari belgilandi.

Metodik ko`mak qanchalik zarur?

Har qanday ta`limning asosi — metodika, jumladan, maktabgacha ta`limniki ham. Maktabgacha ta`limni sifat bosqichiga ko`tarishda yangi ta`lim metodlari, innovatsion texnologiyalarning ahamiyati katta. Sababi MTTning moddiy-texnik bazasi yuqori bo`lsa-yu, tarbiyachi bola bilan ishlamasa, unga har kuni yangi ma`lumotlarni o`rgatmasa, hamma qilingan harakatlar natijasi nolga tenglashib qoladi. Sohadagi mutaxassislar mahoratini oshirish, ularga zaruriy metodik

ko‘mak berish maqsadida Maktabgacha ta‘lim muassasalari rahbar va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti tashkil etildi

Maktabgacha ta‘lim sohasiga ixtisoslashgan kadrlar tayyorlash masalasiga alohida e‘tibor qaratildi. Qabul qilinayotgan barcha-barcha qarorlarni amalga oshiradigan, farzandlarimizga eng zarur hayotiy tushuncha va ko‘nikmalarni o‘rgatadigan yuqori malakali tarbiyachilarni tayyorlash masalasi kun tartibiga chiqdi. Bu sohada zamonaviy talablarga javob beradigan ilg‘or pedagogik usul va uslublarni ishlab chiqish, o‘quv va o‘quv-metodik adabiyotlarning yangi avlodini yaratish va nashr etish ham g‘oyat dolzarb vazifa edi. O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablari va “Ilk qadam” maktabgacha ta‘lim muassasasining Davlat o‘quv dasturi qabul qilindi. Endilikda zamonaviy maktabgacha ta‘lim tashkilotining tarbiyachilari bolalarni erkin qo‘ygan holda faollik markazlarida o‘yin mashg‘ulotlari orqali yangi ma‘lumotlarni o‘rgatmoqda.

Maktabgacha ta‘lim tizimida oliy ma‘lumotli mutaxassislarga ehtiyoj esa pedagogika universitetlarida maktabgacha ta‘lim yo‘nalishiga qabul kvotalarining oshirilishi va nomutaxassis kadrlarni qayta tayyorlovdan o‘tkazish evaziga to‘ldirilmoqda. Ilg‘or xorijiy tajribalar asosida maktabgacha ta‘lim tizimidagi pedagog kadrlar malakasini oshirish bo‘yicha o‘quv-reja va dasturlarni takomillashtirish, oliy ta‘lim muassasalari maxsus sirtqi bo‘limlarining “Maktabgacha ta‘lim” yo‘nalishi bo‘yicha 2018—2023-yillar uchun kvotalar ajratish masalasiga e‘tibor qaratildi.

2030-yilga qadar...

Maktabgacha ta‘lim tizimini tanqidiy o‘rganish va yanada takomillashtirish yuzasidan takliflar ishlab chiqish bo‘yicha komissiya tashkil etildi. Komissiya tomonidan maktabgacha ta‘lim sohasidagi qonunchilik undagi bo‘shliqlar, korrupsiya va boshqa huquqbuzarliklarni yuzaga keltiruvchi normalarni aniqlash nuqtayi nazaridan tahlil etildi. Shuningdek, maktabgacha ta‘lim sohasida davlat

siyosatini samarali ro'yobga chiqarishga to'sqinlik qiluvchi tizimli muammolarni aniqlash hamda kompleks o'rganish ishlari amalga oshirildi.

Shunga ko'ra O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi ishlab chiqilib, uni amalga oshirishni ko'zlovchi "Yo'l xaritasi"da 2019—2024 va 2025—2030-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishning maqsadli ko'rsatkichlari belgilandi.

Xususan, 2030-yilgacha maktabgacha ta'lim bilan qamrab olingan bolalar miqdorini joriy 38,1 foizdan 80,8 foizgacha orttirish vazifasi qo'yilgan. Shu bilan birga, MTV tomonidan ta'lim muassasalari quvvatlarining kuchaytirilishi davom ettiriladi: 2021-yilga kelib o'rinlar miqdori yangi MTMlarni ochish hisobiga 56,8 foizga (2030-yilga kelib — 132,3 foizga) ortadi, hamda davlat-xususiy sherikligi va respublikaning chekka tumanlari uchun dolzarb muqobil maktabgacha ta'lim shakllari rivojlantiriladi. Keyingi yillarda pedagogik va boshqaruv kadrlariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ishlar ikki yo'nalishda olib boriladi: pedagoglar miqdorini orttirish va maktabgacha ta'lim tizimi xodimlarini tayyorlash, qayta tayyorlash, malakasini oshirish va rivojlantirishda yangi yondashuvlarni tatbiq etish. Konsepsiya bilan belgilangan maqsadli ko'rsatkichlar respublika miqyosidan viloyat, tuman va shahar darajasigacha tushadi hamda ushbu natijalarga erishish uchun qay miqdorda mablag'larining zarurligi to'g'risidagi hisob-kitoblar bilan asoslanadi.

ADABIYOTLAR:

1. Burteshova, A. B. (2023). Agresiv hulq-atvorning gender farqlari. *Перспективы развития*, 1(1), 354-360.
2. Burteshova, A. B. (2023). O'smirlar agresivligi xususiyatlarining empirik ko'rsatkichlari. *Образование и педагогика*, 1(1), 176-186.
3. Burkhanovna, B. A., & Rajabboyevna, Q. O. (2022). Psychological research on the problem of gender characteristics of adolescent aggression. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(10), 440-447.

4. Burkhonovna, B. A. (2022). Youth aggression and agency phenomenon in psychology. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(5), 1102-1110.
5. Каримжонов, А. (2023). БОШЛАҒИЧ СИНФ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ ИЛҒОР ПЕДАГОГИК ТАЖРИБА МАКТАБЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ЎРГАНИШ. *European Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 18, 121-124.
6. Karimjonov, A. (2023). Improvement Of Primary Education System On The Basis Of" Development Strategy Of New Uzbekistan". *Diversity Research: Journal of Analysis and Trends*, 1(5), 23-26.
7. Jumayeva, Z. A. (2023). FORMATION OF SKILLS OF SELF-STUDY OF STUDENTS IN THE PROCESS OF SOLVING PROBLEMS ON PHYSICS. *Science and Innovation*, 2(6), 189-192.
8. Jumayeva, Z. A. (2023). Fizikani kasbga yoʻnaltirib oʻqitish jarayonida ilgʻor pedagogik texnologiyalardan foydalanish metodikasi. Taʼlim va innovatsion tadqiqotlar, 1(6), 146-148.
9. Имомбердиев, С. С. (2022). Основные направления работы с одарёнными детьми в начальной школе. *European Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 10, 226-229.
10. Имомбердиев, С. С. (2023). Математика дарсларида экологик компонентдан фойдаланишнинг аҳамияти. Мугаллим, 1(3), 186-191.
11. Qaxramon oʻgʻli, K. M. (2022). Formation and development trends of corporate governance of oil and gas industry of Uzbekistan for providing its sustainable development. *International Journal of Social Science & Interdisciplinary Research ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429*, 11(02), 142-147.
12. Мухаммадиев, Қ. С. (2022). Замонавий таълимга қўйиладиган таълаблар. *Eurasian Education Science and Innovation journal*, 2(2), 105-107
13. Мухаммадиев, Қ. С. (2022). Бола шахсига йўналтирилган таълим. Мактабгача таълим, 1(1), 29-33.
14. Esanturdievich, P. A., Sodikovich, M. K., & Abdullaevna, E. S. (2021). Focus on preschool education-today's demand. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(4), 1423-1428.